

KÖZÉP-EURÓPAI KÖZLEMÉNYEK
A történelemtudomány, a regionális tudomány,
a földrajztudomány, és a gazdálkodás-
és szervezéstudományok művelőinek referált folyóirata

XVII. évfolyam 1. szám, 2024/1. szám

№ 58.

KÜLÖNLENYOMAT

TARTALOMJEGYZÉK

GAZDASÁGTÖRTÉNET ROVAT

- Kaposi Zoltán:** Gróf Zichy Béla hitbizományi uradalmának fejlődése (1887–1914).. 9
- Domonkos Endre:** Gazdasági átalakulás tapasztalatai Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországban és az egykori Német Demokratikus Köztársaságban (1990–2000) 29
- Wilhelm Réka:** A balatoni turizmus változásai az elmúlt három évtizedben.. . . . 45

REGIONÁLIS TUDOMÁNY ROVAT

- Horváth Anna:** A magyar-román-szlovák-ukrán határmenti kapcsolatok az Európai Unió határtérségeinek fényében. 67
- Feketéné Benkő Kata:** Értéktéremtés a közlekedésben a határmenti közlekedési közszolgáltatások fejlesztésével 85
- Bali Lóránt:** Changes in the self-determination and cultural and social life of the Croatian, Slovenian and Serbian nationalities in Hungary until 2019 in the light of the legislative changes. 105

OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA ROVAT

- Pelles Márton:** A Bartha József vezette üzleti körök szerepe a magyar kereskedelmi tengerészet történetében (1929–1949).. . . . 117
- Leba József:** Budapesti zsidó lakosság gazdasági szerepe 1873–1918 között. . . . 137

A HORTHY-KORSZAK ROVAT

- Orosz László:** Jól jártak-e a magyarországi svábok 1944 tavaszán a német megszállással? 155
- Olasz Lajos:** Politikai viták a Muraköz és a Muravidék visszacsatolásáról. . . . 169

A „RÖVID MAGYAR 20. SZÁZAD” TÖRTÉNETE ROVAT

- Gulyás László:** Vezérfonal a szintézisíráshoz 4. A Rákosi-diktatúra kora, 1948–1956. Első rész: A két munkáspárt egyesülésétől a desztalinizáció kezdetéig, 1948. június 12.–1953. július 18. 191
- Gulyás László:** Historiográfia a szintézisíráshoz 4. Rákosi Mátyás 1945 utáni politikai pályafutásával kapcsolatos könyvek.. . . . 215

RECENZIO

- Deák-Sárosi László (2022):** A jel újbóli helyreállítása. Film, hagyomány és innováció. Magyar Napló Kiadó – Írott Szó Alapítvány. Budapest. Ismerteti: Kása Csaba 227

WILHELM RÉKA**PhD-hallgató,**

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika
és Gazdaságtan Doktori Iskola

*PhD-student, University of Pécs, Doctoral School of Regional Policy and
Economics Pécs, Hungary*

ORCID: 0009-0002-3885-5058**email:** wilhelm.reka@tkk.pte.hu**A BALATONI TURIZMUS VÁLTOZÁSAI AZ ELMÚLT
HÁROM ÉVTIZEDBEN**

*THE CHANGES IN TOURISM AT LAKE BALATON IN THE LAST
THREE DECADES*

ABSTRACT

Lake Balaton is the largest lake in Central Europe, with a length of 77 km and an average width of 7.7 km. After Budapest, it is the second most popular tourist destination in Hungary, with a particular increase in visitors during the summer months. The development of tourism at Lake Balaton began in the 1880s, when a few landlords recognised the economic and cultural importance of tourism and started to develop infrastructure. This development process has been interrupted to a certain extent, but is still continuing today. Over 140 years, a number of medium-sized towns have grown up from the small villages of the past. Today's Balaton Region includes 177 settlements, 44 of which are located directly on the shore. Lake Balaton is also a symbol. In some periods it has become a distinctive centre of Hungarian human culture, with high-quality works by painters, writers and poets associated with the lake and the landscape around it. However, the Balaton Region has changed a lot since the end of socialism. The emergence of a market economy, rising incomes, the emergence of private and foreign capital and the use of EU funds have brought huge changes to the life of the region. Today, Lake Balaton is still an attractive destination for the domestic holidaymaking masses.

Therefore, it is worth examining the changes that have taken place in the Balaton Region in the almost 30 years since the political regime change, how the former culture of mass tourism has been transformed, and what opportunities and at the same time what difficulties this region has. My intention is to show what measures have been taken to improve and develop the natural and built environment of the

destination since the regime change. Furthermore, I would like to give an overall picture of the changes in the population and tourism demand in the area.

Kulcsszavak: Balaton, turizmus, fenntartható fejlődés, rendszerváltás, turisztikai fejlesztés

Keynotes: Balaton, tourism, sustainable development, regime change, tourism development

1. Bevezetés

A Balaton Közép-Európa legnagyobb tava, s a magyarországi turizmus egyik legfontosabb térsége. Az 1970-80-as években, a szocializmus időszakában az akkori gazdaságpolitikai célokhoz igazodva több funkcióval bírt: kiszolgálta a hazai tömegturizmus igényeit, illetve a keleti országok által folytatott szociálturizmus közkedvelt utazási helyszíne volt.¹ Továbbá, a Balaton fontos sajátossága volt, hogy az akkori két német állam polgárainak legfontosabb találkozási helyévé vált, így a nyugati deviza kitermelésében is jelentős szerepe volt. A színvonal a tömegek igényeinek kielégítéséhez igazodott, az évi vendégforgalom több millió főt tett ki. Sőt, az 1980-as évek végére a teljes évi vendégforgalom már közelítette az 5 millió főt a régióban.²

Az 1990. évi rendszerváltás után azonban a Balaton helyzete is megváltozott. Az addigi állami tulajdon a privatizáció eredményeként felváltotta a magángazdasági modellt. Az 1990-es évek elején megindult az állami tulajdon privatizációja, ennek során korábbi nagyvállalatok kerültek nyugati kézbe. Az évtized közepére a nagy szolgáltató rendszerek (áram, gáz stb.) már külföldiek tulajdonában voltak.³ A korábbi központi vagy nagyvállalati üdültetésre már nem, vagy alig nyílt lehetőség. A politikai és gazdasági változások következtében, a jelentős infláció és a reáljövedelmek csökkenése miatt az 1990-es években a balatoni turizmus látványosan visszaesett, főleg a nagyszámú külföldi turista tűnt el a rendszerből. Továbbá, a tömegturizmus éveiben lezajlott rohamos keresletnövekedés és szabályozatlan fejlesztések miatt a vízminőség jelentősen romlott, amely a tó fennmaradását is veszélybe sorolta. Így egyértelművé vált, hogy a turizmust új alapokra kell helyezni: szükségessé vált a desztináció átalakítása a piacgazdasági körülményekhez illeszkedő, modern keresleti igények kielégítésére alkalmas térséggé. De mindenekelőtt a tó megmentése volt a legfontosabb feladat.⁴

Jelen tanulmányban választ keresek az alábbi kutatási kérdésekre:

- Milyen intézkedéseket vezettek be a Balaton természeti környezetének megmentése és fejlesztése érdekében a tömegturizmus korszaka után?
- Hogyan alakult át a térség turisztikai kínálata (közlekedése, alpinfrasztruktúrája, szálláshelykínálata) és kereslete (vendégforgalma) a rendszerváltást követő évtizedekben?
- Hogyan változott a Balaton régiójának lakossága 1990 és 2022 között?

Kutatásomhoz elsősorban szakirodalmakat és statisztikákat használtam fel, továbbá, az 1990 után kiadott fejlesztési terveket elemeztem, fókuszálva a környezetvédelmi és fenntarthatósági szempontokra, illetve a megvalósított projektekre.

A rendelkezésemre álló források alapján először bemutatom a természeti környezet változásait. A fejlesztési ciklusok alapján elemzem, hogyan változtak a környezetvédelmi és fenntarthatósági célok a tervekben, illetve, ismertetem a megvalósult projekteket. Ezt követően rátérek a turisztikai kínálatban végbement fejlődési folyamatokra, a turisztikai kereslet, azaz a vendégforgalom átalakulására, illetve a Balaton Régió lakosságában történt változásokra.

2. A természeti környezet változásai a Balaton Régióban

A fejlesztési terveket, határozatokat megvizsgálva, általánosságban elmondható, hogy a fenntartható fejlődés/fejlesztés nem volt jelen még a rendszerváltás-kor. Ezt a fogalmat csak a 2000-es évek terveiben kezdték el alkalmazni. Azonban ez nem jelenti azt, hogy már az 1990-es években ne foglalkoztak volna környezetvédelmi szempontokkal. Sőt, látható lesz a kronológiai feldolgozás során, hogy a privatizáció éveiben az egyik prioritás a tó vízminőségének további romlásának megállítás, illetve helyreállítása volt. A fenntarthatóság fogalma ugyan még nem jelent meg az első tervekben, de már ekkor is megfogalmaztak ezzel hasonló célokat: „...a megfelelő módon kialakított felelős és tartós turizmus teszi lehetővé a természeti környezet legkevésbé ártalmas hasznosítását, a táj javítását, és a környezetvédelemhez szükséges gazdasági erőforrások megteremtését”.⁵ Azaz elmondhatjuk, hogy a környezetvédelem már a rendszerváltás óta fontos szerepet kapott a fejlesztési stratégiákban. A következőkben tekintsük át, hogyan alakult át a tömegturizmus időszak után a Balaton térsége, milyen intézkedéseket tűztek ki és hajtottak végre a tó megőrzése érdekében!

2.1. Az 1980-90-es évek

A rendszerváltás után szétesett a balatoni turizmus rendszere: megszűnt a két Németország találkozóhelyének lenni és a KGST által szervezett, szocialista országokból érkező, csoportos beutazások is megszűntek. Továbbá, a tömegturizmus idejében gyorsan megnövekedett kereslet olyan károkat okozott a tó vízminőségében, amelyek sürgették a minél gyorsabb helyreállítását. A települések nem megfelelő szennyvízkezeléséből – konkrétan sok helyen a Balatonba vezették a szennyvizet – az állattartó telepek hítrágyájából, a műtrágyák bemosásából, az eső által bemosott egyéb szennyeződésekéből és a Zala szennyezéséből megnövekedett a tó foszforterhelése, amely eutrofizálódáshoz (tápanyaggazdagság) vezetett.

Az első, a tó állapotával foglalkozó jelentéseket még a szocializmus időszakában adták ki. 1977-ben született az első riasztás a Magyar Tudományos Akadémia által, amelyben közölték, hogy ha a jelenlegi helyzet nem változik, akkor a tó

vizének nagyobb része 10–15 év alatt be fog zöldsülni, és ezáltal alkalmatlan lesz fürdőzésre.⁶ A víz védelmének érdekében és a szükséges fejlesztések megkezdésének egy következő lépéseként, 1979-ben lehatárolták a Kiemelt Üdülőkörzetet.⁷ Négy évvel később, 1983-ban minisztertanácsi határozat született a Balaton vizének mint nemzeti értéknek a megmentéséről. Eszerint négy éven belül meg kellett volna állítani a vízminőség további romlását, 1995-re javítani kellett volna, majd 2010-re a tömegturizmus előtti, azaz az 1960-as évek előtti állapotot elérni. A célok megvalósítására 41.160 millió forintot különítettek el. 1994-re a kitűzött fejlesztések kb. egyötödét sikerült végrehajtani:

- a szennyvizek kb. 66%-át sikerült a Balaton vízgyűjtő területén kívülre vezetni az új csatornarendszerrel,
- megépült a Kis-Balaton első medencéje, amely a belekerült foszfor több, mint 50%-át vissza tudta tartani
- a mezőgazdaság hígtrágya-szennyezését is csökkentették,
- több szennyvíztelepen is foszforleválasztókat létesítettek.

A beavatkozások nagy része a határozat megszületését követő első négy évben valósult meg, így az 1990-es évek elejére mondhatni felfüggesztették az intézkedéseket, amely az eredményeken is meglátszott. 1992-ben a turisztikai szezon követően ugyanolyan algainvázio alakult ki a tóban, mint 10 évvel korábban, illetve megisméltódott az 1965 és 1975-ös halpusztulás. A nádasok, és ezáltal halak és vízimadarak szaporodási területe és a Balaton egy természetes szűrő rétege tovább zsugorodott. Mondhatni, hogy az 1983-ban kitűzött célok alig valósultak meg, a problémák nagyrésze (csapadékvíz befolyása, parti víz bakteriális szennyezése) nem oldódott meg, illetve ezek mellett plusz veszélyként jelent meg, hogy a privatizáció során elkezdtek szétdarabolni a telkeket és felfüggesztették az építési tilalmat.⁸

Ezen eredmények ismeretében nem meglepő, hogy 1993 nyarán az MTA újabb tájékoztatót fogalmazott meg a Balaton ökológiai állapotáról. A legfontosabb célok ebben sem voltak mások, mint a 10 évvel korábbi határozatban. Ezek eléréséhez széles eszköztárat sorakoztattak fel, amelyek közül az alábbiak a turizmust is érintő, legfontosabb intézkedések:

- a partokon illemhelyek építése és azok rendben, tisztán tartása;
- az üdülővezet szennyvíztisztító kapacitásának növelése;
- a tóparti, illetve a vízgyűjtő területhez tartozó településeken 95%-os csatornázottság kiépítése;
- 2000-ig a Kis-Balaton második medencéjének kialakítása és elárasztása;
- a Keszthelyi-medence felső, legszennyezettebb üledékrétegének eltávolítása;
- a települések csapadékgyűjtő-rendszerének kiépítése, vízínövényes szűrő-tisztító rendszerek létesítése;
- az új tulajdonrendszerhez és piacorientált termelési szerkezethez igazodó, Balaton védelmét prioritásnak tekintő meliorációs program és tervek kidolgozása;

- a horgászati-halászati tevékenységek Balaton haltermelő-képességéhez való igazítása, idegen halfajok telepítésének tiltása;
- a strandok befogadóképességének szabályozása és szűk keresztmetszetként való értelmezése, a szabályok megsértésének büntetése;
- új strandok létesítésének szabályozása;
- a fejlesztésekhez szükséges jogi, intézményi és gazdálkodási háttér kialakítása.⁹

Az utolsó pont rámutat arra a tényre, amely a rendszerváltást követő években az egyik legnagyobb hátráltató tényezője volt a Balaton desztinációjának: az 1990-es években nem volt „gazdája” a tónak és térségének.¹⁰ Azaz nem volt megfelelő jogi, intézményi és gazdálkodási háttér a szükséges fejlesztési tervek készítéséhez és végrehajtásához. 1989-ben újra megkezdte működését az eredetileg 1904-ben alapított Balatoni Szövetség. A későbbi fejlesztések alapjaként, 1979-ben lehatárolt Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben lefolytatott infrastrukturális változások irányításáért, az üdülőkörzet környezetének védelméért és megőrzéséért a Balaton Regionális Tanács volt felelős, amelyet 1993-ban a kormány, a helyi önkormányzatok és egyéb szakmai szervezetek alapítottak meg. Azonban a sikeres munkához hiányzott a megfelelő jogi és anyagi háttér, így a Tanács hamar megszűnt. Majd 1996-ban hasonló célokkal hozták létre a Balatoni Turisztikai Kht.-t, amely működése két év után szintén megállt. Ugyanebben az évben a Balatoni Szövetség javaslatára kineveztek egy államtitkárt a balatoni ügyek koordinálására, majd az akkori területfejlesztésről-és rendezésről szóló törvény értelmében a korábbi Kiemelt Üdülőkörzetet önálló fejlesztési régióként határolták le. Ennek stratégiai irányítására létrehozták a Balatoni Fejlesztési Tanácsot (röviden BFT), amelynek a 2000-ben alapított, operatív feladatokat ellátó szerve volt a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Kht. Látható, hogy a szándék megvolt a térség egységként való kezelésére, de ez számos nehézségbe ütközött. Az üdülőkörzetben 164 település volt ekkor, amelyek 3 megyéhez, 3 nagy régióhoz és 14 statisztikai kistérséghez tartoztak. 16 város volt köztük, tizenegy a parti sávban és öt a háttérterületeken, ahol összesen 112 település volt. Ez a széttagoltság különböző rendszereket, fejlesztési terveket jelentett, amely megnehezítette a Balaton Régióra vonatkozó átfogó, egységes stratégiák kialakítását és megvalósítását. Az 1990-es években a regionális szervezetek rendszere folyamatosan változott, így nem tudták ellátni ezeket a feladatokat. A csak pár évig élő szervezetnek az volt a legnagyobb problémája, hogy a feladataik ellátásához nem rendelkeztek megfelelő jogi és alanyi feltételekkel.¹¹ Tehát elmondható, hogy az 1990-es években a fejlesztésekhez szükséges intézményi háttér kialakításán dolgoztak, még az sem volt megoldott, s ilyen körülmények közt nem is volt várható a rendszerváltást követő években gyors fejlődés és helyreállítás, mert senki sem érezte magáénak a határozatokban megfogalmazott célok végrehajtását, finanszírozását. A későbbi (al)fejezetekben a Balaton Fejlesztési Tanács által kiadott stratégiákat dolgoztam fel, ezzel próbálva egy konzisztens elemzést adni az ezredfordulótól napjainkig tartó időszakra.

A 2000-es évek elején kiadott első fejlesztési tervek helyzetelemzése arra enged következtetni, hogy az 1993-ban kitűzött célok egy része megvalósult. A szennyvíztisztító és a foszformentesítő kapacitásban, illetve a kivezetett tisztított szennyvíz mennyiségében jelentős növekedés volt 1993 és 1999 között. Továbbá, 1991-96 közti időszakban a Balaton térségében a közüzemi vízhálózat 161 kilométerrel bővülve elérte a 2.816 km hosszúságot, míg a zárt csatornahálózat 1991-1999 közötti 469 kilométernyi gyarapodása ellenére is csak az előbbinek kb. a fele, 1.458 km hosszú volt. A csatornahálózatok elhelyezkedésére térbeli koncentráció volt jellemző.¹² 2000-re a települések 52%-a csatornázott volt, de árnyalja a képet, ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy a hálózatok mindenfajta fejlesztése nélkül akár a települések 74%-át is elbírta volna a rendszer.¹³

2.2. A 2002-2006-os ciklus

Az előzőekben felsorolt nehézségek után talán nem meglepő, hogy 1994 és 2004 között a Balaton Régió fejlődési üteme elmaradt mind az országos, mind a térségbe tartozó megyék átlagától. A 2000-es évek elején nem volt olyan ágazat, amely képes lett volna önmagában megoldani és finanszírozni a lakosság teljes foglalkoztatását és a térség kultúrállapotban tartását. Megvizsgálva az akkori fejlesztési terveket és gyakorlati folyamatokat azt mondhatjuk, hogy nem történt meg az egyes ágazatok érdekeinek összehangolása, amely alapja lett volna egy fenntartható fejlődésnek.

Az 1990-es években elkezdett fejlesztések folytatódtak az ezredfordulót követően is. 2004-re további 19.000 szennyvízbekötés valósult meg, amellyel a csatornázottság aránya a Balaton Régióban 69%-ra nőtt, de ez még mindig fejlesztésre szorult a környezet és a további károsodásának megelőzése érdekében.¹⁴ A 2000-es évek elején a hulladékgyűjtés is további intézkedéseket igényelt, mert a hulladéklerakók az európai uniós követelményeknek nem feleltek meg, továbbá 2001-ben 121 illegális / vadlerakó működött a térségben.¹⁵

A 2000-es évek elejére sikerült javulást elérni a tó vízminőségében, azonban a 2002-2006-ig tartó fejlesztési időszakban még mindig fontos szerepet kapott a tó vízminősége, illetve a három stratégiai alapelv egyike a „fenntartható fejlődés” volt. A stratégia átfogó célja volt

- a Balaton ökológiai állapotának védelme és a vízminőség javítása,
- a természeti és épített környezet védelme,
- a turizmus és a természetvédelem harmonikus fejlesztése,
- valamint a tudás alapú vállalkozások megtelepedése.

Azaz láthatjuk, hogy még ekkor sem tekintették teljesen megoldottnak a tó vízminőségének ügyét, sőt az egyik legfontosabb stratégiai célként jelölték meg az állandósult, kedvező környezeti állapot elérését. Ehhez többszintű intézkedési- és programrendszert dolgoztak ki, amelyet az 1. táblázat mutat be.

1. táblázat: A stabil környezeti állapot kialakításához szükséges intézkedések, programok 2002-2006 közötti fejlesztési időszakban
Table 1: Measures and programmes to achieve a stable environment in the period 2002-2006

Intézkedés	Programok
1. A vízminőségének védelme, stabil állapot elérése	<ul style="list-style-type: none"> • A tó vízkészlet-gazdálkodásának optimalizálása • Tápanyagterhelés csökkentése • Balaton kutatások összehangolása
2. A természeti és táji értékek megóvása, fennmaradásuk biztosítása	<ul style="list-style-type: none"> • Természetvédelmi területek fejlesztése, védett természeti területek növelése • Vizes élőhelyek védelme • Ökológiai célokat szolgáló nádgazdálkodás • Fűves élőhelyek védelme • Állatvilág védelme • Földtani, egyedi tájértékek védelme • Tájrehabilitáció, erózióknak kitett területek helyreállítása
3. Az épített környezet védelme	<ul style="list-style-type: none"> • Tárgyi és kulturális örökség védelme • Települési zöldfelületek felújítása • A környezeti nevelés, környezettudatos magatartás kialakítása
4. Az üdülési igényeknek megfelelő környezeti állapot biztosítása	<ul style="list-style-type: none"> • Levegőtisztaság csökkentése • Zajterhelés mérséklése • Környezet-állapot monitoring rendszer kialakítása • Környezetbiztonság megeremtetése

Forrás: Balaton Fejlesztési Tanács (2001) alapján saját szerkesztés

A stratégia által felölelt 4 éves időszak végére is még minimális volt az alternatív/megújuló energiaforrások használata a térségben. Annak ellenére, hogy a mindenkori infrastruktúrában fontos szerepet tölt be a víziközművek helyzete és a régió csatornázottsága, 2005-re még csak az 1995-re tervezett kapacitások 87%-a épült meg, azaz több, mint tíz éves lemaradásban volt a tó és környéke. 2001-ben jelentős beruházások indultak ezen a téren, de 2003-ban még mindig volt 87 település, ahol nem volt közcsatorna, a partközeli 4%-a, míg a háttértelepülések 70%-a nem volt becsatlakoztatva a rendszerbe. 2007-re három új hulladéklerakót építettek a tó környékén, amely 710 település több, mint 1 millió lakosát szolgálta ki. A fejlesztések ellenére sem oldódott meg teljesen 2006-ra a Balaton vízminőségének teljeskörű megóvása, a tóba jutó szerves szennyeződések 25%-át a belterületi csapadékvizek megoldatlan elvezetése okozta, amely a csatornázottság hiányosságaira utal. Az épített környezet védelmének részeként megfogalmazott településrendezési intézkedések megvalósulása is hiányos volt, tekintve, hogy a 2005-ös helyzetelemzésben még mindig gyengeségként jelölték meg a rendezetlen város- és faluképeket.¹⁶

2.3. A 2007-2013-as időszak

A 2007-2013 időszakra vonatkozó fejlesztési stratégiában megfogalmazott jövőkép a „Természetesen, Balaton!” volt, azaz olyan átfogó víziót fogalmaztak meg, ahol „a lakosság életminőségének javítása érdekében a Balaton-térség versenyképességének javítása a fenntartható fejlődés elveinek érvényesítésével” kell, hogy megvalósuljon.¹⁷ A célok eléréséhez fontos eszközként nevezték meg a természeti és táji értékek fenntartható kezelését. Ezen belül négy csoportba sorolták a szükséges intézkedéseket, amelyet a 2. táblázat mutat be.

2. táblázat: A 2005-ben meghatározott szükséges intézkedések a fenntartható fejlődés érdekében

Table 2: The necessary measures for sustainable development identified in 2005

Környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése	<ul style="list-style-type: none"> • felszíni vízrendezés, a csapadékvíz-elvezetés megoldása • a hulladékkezelési-, szennyvízelvezetési-rendszerekbe bekötött háztartások arányának növelése • elhanyagolt vízfolyások és vízvezetők szabályozása, szűrőmezők építése több torkolló vízfolyásokon • a Kis-Balaton vízvédelmi rendszerének modernizálása • egységes tájkoztatási- és döntéstámogató rendszer kialakítása • a Balaton-kutatások ösztönzése
Településfejlesztés	<ul style="list-style-type: none"> • a város- és faluközpontok megújítása, a turisztikai szempontból frekvenciát területek rehabilitációja • zöldterületek kialakítása és védelme • a vízpart rehabilitációja, ha költséghatékonyan megoldható, közcélú használatba vétele • a települések közlekedési forgalmának mérséklése, közösségi terek kialakítása • települési arculat és utcaképek megóvása • romló állapotú és használaton kívüli üdülőtellek megújításához tökealap megteremtése
Táj- és természetvédelem	<ul style="list-style-type: none"> • a nagytérségi ökológiai hálózat kialakítása a beépített területek közötti szakaszok természetességének növelésével, a természetes partszakaszok megőrzésével • a tó körüli zöld zóna megteremtése • a természetvédelmet és környezettudatosságot szolgáló intézkedések megvalósítása (pl.: Balaton-felvidéki Nemzeti Park, egyéb országos és regionális védettséget élvező természeti területek fejlesztése) • bányászathoz adódó tájsebek, illegális hulladéklerakók rehabilitációja • fenntarthatósági és táji tervezési menedzsmenti rendszerek kialakítása
Megújuló energiaforrások hasznosítása	<ul style="list-style-type: none"> • biomassa, bioetanol, geotermikus energia és napenergia elsősorban közösségi célú használatának bővítése

Forrás: Balaton Fejlesztési Tanács (2005) alapján saját szerkesztés

Az előbbieken részletezett fejlesztési tervnek közös problémája volt, hogy túl-méreteztek, továbbá felsorakoztatták a területfejlesztés összes modern elvét, mint például környezetkímélő, fenntartható, innovatív, tudás alapú, de ezek megvalósításának feltételeit ténylegesen nem tisztázták.¹⁸ Ha összehasonlítjuk az 1. táblázat és 2. táblázat által felsorakoztatott célokat, eszközöket, akkor azt mondhatjuk, hogy számos olyan probléma volt, amelyet nem sikerült az első négyéves ciklus alatt megoldani, azaz még 2007 és 2013 közti időszakra is feladatként jelent meg. Tehát a tervek szintjén mindig szerepelt egy környezetbarát/fenntartható fejlesztés, de gyakorlatban voltak olyan alaphiányosságok (pl.: csatornázottság), amelyek nélkül egy komolyabb fejlődés nem kivitelezhető.

2.4. A 2014-2020-as korszak

Egy 2014-es helyzetjelentés szerint az azt megelőző 10 évben a környezetvédelmi infrastruktúra sokat bővült, főleg a szennyvíz- és hulladékkezelés terén, azonban még mindig voltak olyan északi-parti kistelepülések a 2010-es évek első felében, ahol a szennyvízelvezetés kérdésköre megoldatlan volt. Továbbá, még mindig gyengesége volt a természeti környezetnek a csapadékvíz-elvezetés és az antropogén tájtalakítás.¹⁹

A BFT által meghatározott következő fejlesztési ciklus a 2014-2020 időszak, amelyben már jövőképként a Balatont a természetesség és a magas életminőség egységes közép-európai mintarégiójaként jelölték meg. A stratégia négy alappillért fogalmazott meg: „Természetesség”, „Megújuló képesség”, „Fenntarthatóság” és „Egészség”. Egy háromszintű célrendszert alakítottak ki, amelyben 8 prioritást jelöltek meg. Ezekből a hatodik elem foglalkozott a környezeti értékekkel („Egészséges környezet, tiszta Balaton!”), amely egy olyan elképzelést vázolt fel, ahol a természet megőrzése nem öncélú, hanem a régió vonzerejének megtartását is szolgálja. A biodiverzitás megőrzésével, a környezetszennyezés mérséklésével, az eltérő területi adottságok figyelembevételével a táj fenntartható módon történő használatára hívta fel a figyelmet. A változások eléréséhez szükséges intézkedéseket is megfogalmazta a stratégia²⁰:

1. Vízpart-rehabilitáció
2. Balaton és térsége vízgazdálkodásához kapcsolódó fejlesztések
3. Egységes környezeti és vízügyi megfigyelő-, tájékoztatási és döntéstámogató rendszer kialakítása, Balaton-kutatások ösztönzése
4. Települési környezet minőségének javítása
5. Biodiverzitás és természeti rendszerek fenntartása
6. Energiahatékonyság javítása és kapcsolódóan megújuló energia használat terjesztése
7. Elektromos közlekedés balatoni pilot-projektjei

Ha összevetjük ezt a listát az előző alfejezetben bemutatott táblázatokkal, akkor láthatóvá válik, hogy itt is vannak közös pontok, azaz a 2010-es évek második

felében még voltak olyan problémák, amelyek már a 2000-es évek eleje óta megoldásra vártak: vízpart-rehabilitáció, vízgazdálkodáshoz kapcsolódó fejlesztések, Balaton-kutatások ösztönzése, települési környezet javítása, természeti rendszerek (flóra és fauna) fenntartása.

Az elmúlt évtizedek megatrendjeinek köszönhetően a 2007-13, illetve 2014-20-as időszakban is feltűnt az energiahatékonyság javítása, illetve a megújuló energiaforrások (biomassza, geotermikus energia, stb.) használata. Míg a 2020-ig tartó ciklusban már az elektromos közlekedés integrálása is megtörtént, mint egy fenntartható közlekedési mód. Tehát ugyan a fejlesztések folyamatosak, de összességében mindig vannak vissza-visszatérő intézkedési javaslatok, amely arra enged következtetni, hogy a stratégiák olykor elnagyoltak, elrugaszkodnak a realitás talajától. A szükséges vagy kívánt elemeket tartalmazzák, de gyakorlati megvalósításuk már nehézségekbe ütközik.

2.5. Az aktuális, 2021-2027-es ciklus

Korábbi időszakok helyzetelemzésében is látszott, hogy a rendszerváltáskori állapothoz képest jelentősen javult a tó vízminősége. Azonban 2019-ben a korábbi évekhez nem hasonlítható, azokat jelentősen túlszárnyaló „Klorofill-A” értéket mértek, és ezáltal nagymértékű vízvirágzást tapasztaltak a Keszthelyi- és Szigligeti-medencékben. Ez a probléma rámutatott arra, hogy a Balatonnal kapcsolatos vízügyi problémák még nem oldódtak meg, az utóbbi 20 évben romló vízmérleg és növekvő hőmérséklet együttese kedvezőtlenül hat a minőségre, a víz tápanyagterhelésének (foszforterhelésének) további mérséklése indokolt.²¹

Elemelve a jelenleg érvényben lévő stratégiát, elmondható, hogy a jövőképpen, az ahhoz vezető átfogó- és stratégiai célokban nem történt változás az előző időszakhoz képest. Azonban szemben a 2014-2020-ig tartó időszakkal nem 8, hanem 9 prioritás került megfogalmazásra. Ezek közül kettő foglalkozik a természeti környezettel: „Víz és infrastruktúra” („Egészséges környezet, tiszta Balaton!”) és „Természetvédelem és klímavédelem” („Természetes Balaton”). Ha jobban megnézzük, nem történt nagy változás, csak az előző szakaszban egyben tárgyalt prioritást kettéosztották. A 3. táblázat mutatja be a két prioritáshoz rendelt intézkedéseket.²²

Részleteiben megnézve az aktuális stratégiát, elmondhatjuk, hogy „nincs új a nap alatt”, azaz a legfontosabb környezettel kapcsolatos fejlesztések még mindig azok, amelyek a rendszerváltáskor is voltak: vízszintszabályozás, vízminőség megőrzése és javítása és az ehhez szükséges közművesítések. Továbbá, a jövőkép nem változott a 2014-2020-as időszakhoz képest, de ez nem meglepő, tekintve, hogy a rövidebb ciklusok mellett készült egy 2014 és 2030 között érvényben lévő Hosszú Távú Területfejlesztési Koncepció is, amelybe a két stratégia illeszkedik.²³

3. táblázat: A természeti környezettel kapcsolatos prioritások és az azokhoz rendelt szükséges intézkedések a 2021-2027-es időszakban
Table 3: Natural environment priorities and associated actions for the period 2021-2027

Prioritás	Intézkedések
1. Vízügyi, települési, parti és kommunális infrastruktúrafejlesztés	<ul style="list-style-type: none"> • Vízgazdálkodás, vízügyi infrastruktúra-fejlesztés • Közüzemi infrastruktúra-fejlesztés • Településfejlesztés
2. Klímavédelem, természet-, tájkép- és biodiverzitás-védelem	<ul style="list-style-type: none"> • Természetvédelem • Klímavédelem • Erőforrásvédelem • Tájvédelem

Forrás: Balaton Fejlesztési Tanács (2021/a) alapján saját szerkesztés

3. Az épített környezet fejlesztése a rendszerváltást követő évtizedekben

A természeti környezetre vonatkozó fejlesztések után térjünk rá a tárgyi környezet változásainak elemzésére. A következőkben azokat a mérföldköveket mutatom be, amelyek a legnagyobb hatással voltak a térség turisztikai kínálatára, amelyek egyben megalapozták a vendégforgalom átalakulását is. A tanulmány keretei között nincs lehetőség mindenre kiterjedő vizsgálatra, ezért figyelmemet a legfontosabbnak ítélt átalakulási folyamatokra fókuszálom.

3.1. Közmű-, közlekedés- és alapinfrastruktúra-fejlesztés

Ahogy fentebb már írtam, az 1993. évi fejlesztési terv elsősorban a tó megmenetését tűzte ki célul, illetve az ezt szolgáló alap közmű- és infrastruktúrafejlesztéseket.²⁴ Tehát a rendszerváltás utáni első években még valódi turisztikai infrastruktúra fejlesztésekről nem beszélhetünk, a természeti környezet helyreállítását segítő építkezések indultak, amelyeket már az előző fejezetben ismertettem.

A 2005-ben kiadott fejlesztési tervben az eredeti, még meg nem valósított környezetvédelmi célok mellett már új koncepciót is megfogalmaztak. Erősítette az addigi szándékot, miszerint a szezont szükséges meghosszabbítani, illetve ezt kiegészítette és egyben támogatta azzal, hogy egyszerre több keresleti igényt is ki kell tudni szolgálnia a desztinációnak. Konkrét javaslatként fogalmazta meg a vitorlás-, horgász-, kerékpáros- és borturizmus fejlesztését. A 2000-es évek elején azonban a fentebb említett turisztikai termékek mindegyike fejlesztésre szorult még, mert nem volt az egész tavat körbe ölelő bicikliút, illetve abból sugárszerűen a háttér településekre leágazó hálózat. A szőlő- és borkultúra, a horgászat és a vitorlázás is jelentős tömegeket tud a Balatonhoz vonzani az őszi és tavaszi hónapokban is, azonban az ezekhez szükséges turisztikai infrastruktúra sem volt

kiépítve még ekkor.²⁵ A 2007-ben megjelent közlekedésfejlesztési stratégia részben erre a hiányra is reagált: a különböző közlekedési ágak közti kooperáció hiányát orvosolva egy regionális közlekedési szövetség kidolgozását javasolta. A vasút-, az autóbushálózat és a vízi közlekedés fejlesztése kapott nagy hangsúlyt. Bővítették a menetrendeket, növelték a települések közti csatlakozások számát. A személyautók közlekedése szempontjából legfontosabb útvonal, az M7-es autópálya két szakaszt leszámítva (Zamárdi-Balatonszárszó, Balatonkeresztúr-Nagykanizsa) már készen voltak.²⁶ Elkezdtek az üdülőkörzetet érintő vasútvonalak felújítását. A vasút- és autóbushálózat modernizálása, összehangolása és az intermodalitás kialakítása sok települést érintett. 2015 után fejezték be a 29. és 30. számú vasútvonal villamosítását és körbejárhatóságának kialakítását, az utastájékoztató rendszer kiépítését összekötését.²⁷ 2017-ben tették le a Kaposvár-Balatonszemes gyorsforgalmi út alapkövét, amely jelentősen meggyorsította az ország déli részéből a tó megközelítését. Az autóbushálózat kettős szerepet kapott: ma már a háttérterületekre biztosítja a sugárirányú közlekedést, ezzel bekapcsolja a vasút nélküli településeket a balatoni vérkeringésbe. Az egész régióban kialakult egy kerékpáros-intermodalitás a tavat körbe ölelő bicikliút megépülésével. Elmondható, hogy a 2010-es évek végére a régió közlekedése jelentős javulásokat ment át: csökkent a menetidő a vasúton és a vízi közlekedésben is.²⁸

A 2020-ig tartó időszakban a fenntartható fejlesztés állt a középpontban, részben ebből kiindulva az előző stratégiához képest új turisztikai termékek fejlesztését javasolták a Balaton régiójában: a napjaink megatrendjéhez kapcsolódó egészség- és wellnessturizmus kiépítését szorgalmazták, illetve a szezon meghosszabbítása céljából a kulturális és konferenciaturizmus megalapozását is célként tűzték ki.²⁹ A jelenleg érvényben lévő, 2021-2027 közötti időszakra vonatkozó stratégia 9 prioritást jelölt ki, amelyek közül több is az épített környezet fejlesztésére koncentrált, de kettőt kiemelésre érdemesnek tartok, mert közvetlenül is a régió turisztikai kínálatának javulását célozza: „Közlekedésfejlesztés” és „Turizmusfejlesztés”.³⁰ A terv mindegyik prioritáshoz intézkedési javaslatokat is rendel, amelyeket a 4. táblázat mutat be.

Látható, hogy a régió belső közlekedésének javításán is nagy hangsúly van még, külön intézkedési programot érdemel a háttértelepülésekkel történő összeköttetések javítása. Továbbá, a turisztikai attrakciók bővítését is kiemelten kezeli a terv, tekintve, hogy ebben látják a szezonális mérséklésének egyik leghatékonyabb eszközét. Azonban a legtöbb javasolt termék már az előző tervekben is szerepelt: kerékpáros turizmus, egészségturizmus, horgász turizmus, vízi sport turizmus, strandturizmus. Ezek mellett azonban kiemelten kezeli a geo- és ökoturizmus, a vadászturizmus és a falusi turizmus fejlesztését, amely összekapcsolódik a háttérterületek erősebb bevonásával is.³¹ Tehát elmondható, hogy a már 2000-es évek elején megfogalmazott komplex kínálat kialakítása még napjainkban is zajlik.

4. táblázat: A épített környezettel kapcsolatos prioritások és az azokhoz rendelt szükséges intézkedések a 2021-2027-es időszakban
Table 4: Priorities for the built environment and related actions for the period 2021-2027

Prioritás	Intézkedések
Közlekedésfejlesztés	<ul style="list-style-type: none"> • Elérhető Balaton program további intézkedései és kiterjesztése a teljes üdülőkörzetre • Kombinált közlekedési módok, tarifaközösség, közlekedési szövetség • Lokális forgalomesillapítási intézkedések, mikromobilitási megoldások • A háttértelepülések elérhetőségének javítása
Turizmusfejlesztés	<ul style="list-style-type: none"> • attrakciófejlesztés • Szálláshelyek és szolgáltatások fejlesztése • Turisztikai menedzsment rendszer fejlesztése

Forrás: Balaton Fejlesztési Tanács (2021/a) alapján saját szerkesztés

Az aktuális terv fő céljai azt is mutatják, hogy bár számos fejlesztés zajlott le 30 év alatt, de sok probléma részben még mindig fennáll. Tény, hogy javult a köz-műellátottság, könnyebben elérhetővé vált a Balaton-régió. A turizmusfejlesztés esetében továbbra is prioritást élvez a szezonális mérséklése, amelynek egyik eszköze az itt bemutatott attrakciófejlesztés, míg a másik a szálláshelyfejlesztés, azaz a turisztikai kínálat bővítése olyan szállásokkal, amelyek egész évben igénybe vehetőek, sőt, akár önmagukban vonzerőt jelenthetnek, mint például a wellness-szállodák.

3.2. Szállodaépítés, szálláshely-bővítés

Az 1990-es évek privatizációja során az addigi szakszervezeti üdülőket felvásárolták és felújították, vagy épp az enyészetté váltak. A szálláshelyek nagy része nem volt összkomfortos, legtöbbjük csak a nyári hónapokban volt igénybe vehető. A már ekkor megfogalmazott szezonhosszabbítás első lépéseként szükséges volt egy olyan szálláskínálat kialakítása a régióban, amely lehetővé tette az egész éves vendégforgalmat. Ennek eredményeként az elmúlt évtizedekben több településen is sorra elkezdtek terjedni a három-és négycsillagos szállodák. A fentebb már említett településeket a szálláshelykínálatuk szempontjából is megvizsgáltam.

1. ábra: A települések három- és négycsillagos szállodáinak és apartmanhoteleinek száma

Figure 1: Number of three-, four- and five-star hotels and apartment hotels in the municipalities

	Balatonalmádi	Balatonboglár	Balatonfüred	Balatonfüzfő	Balatonlelle	Badacsony-tomaj	Fonyód	Keszthely	Siófok	Tihany
Háromcsillagos szállodák és apartmanhotelek	0	0	4	0	2	0	1	5	3	2
Négycsillagos szállodák és apartmanhotelek	1	0	6	0	0	1	0	3	10	2
Ötcsillagos szállodák és apartmanhotelek	0	0	2	0	0	0	0	0	4	0

Forrás: Booking.com alapján saját szerkesztés (2023)

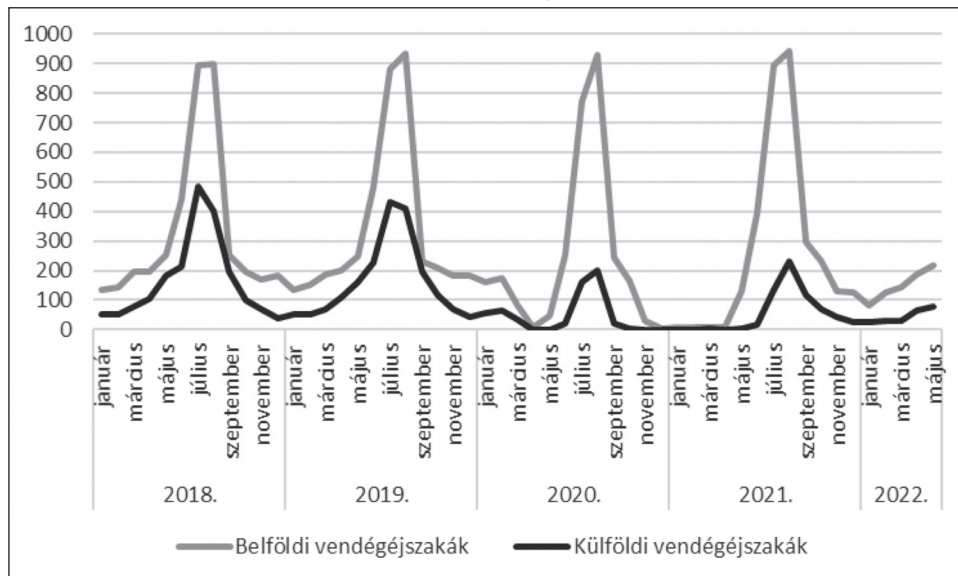
A helységekben található 3, 4 és 5 csillagos szállodák számát a 1. ábra mutatja. Egy korábbi kutatásomat³² bővítve, jelen táblázat a vizsgált településeken található, három-, négy- és ötcsillagos szállodákat, illetve apartmanhoteleket mutatja. A szűrést őszi, illetve téli időszakra végeztem, azonban így is voltak olyan hotelek, amelyek csak 1 vagy 2 főszezonen kívüli hónapban vannak nyitva, de a legtöbbjük egész éves nyitvatartással működik. A legszélesebb kínálattal a déli és az északi part „fővárosai”, azaz Siófok és Balatonfüred rendelkeznek, e településeken ötcsillagos szálláshelyek is találhatóak. A számok jól bizonyítják, hogy beindult a minőségi szálláshelyfejlesztés az elmúlt 30 évben. A szállodák mellett a magánszálláshelyek száma is jelentősen nőtt, illetve bővült az apartmanok és a kiadásra kínált villák köre is.³³ Elmondható, hogy a régi vállalati és szakszervezeti üdülők helyét ma már szállodák sora és egyéb magánszálláshelyek váltották fel. Azonban még mindig megtalálhatóak kis számban az alacsonyabb komforttal bíró szállások is, s szembetűnő probléma a magasabb minőségű kereskedelmi szálláshelyek térbeli koncentrációja, amely magával hozza, hogy a vendégforgalom időbeli széthúzásának tárgyi feltételei csak bizonyos településeken adóttak.

4. A turisztikai kereslet átalakulása az elmúlt három évtizedben

Mára már egyértelműen a turizmus lett a húzóágazata a Balaton desztinációjának, azonban a rendszerváltás után a vendégforgalomban is jelentős változások zajlottak le. Míg 1990-ben a nemzetközi turizmus aránya a kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszaka számában elérte a 80%-ot, addig a következő években folyamatosan csökkent. 2000-ben már csak 66%-a, 2005-ben 56%-a származott a balatoni turizmusnak külföldi turistáktól.³⁴

2. ábra: Külföldi és belföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken havi bontásban a Balaton turisztikai régióban (éjszaka, ezer)

Figure 2: Number of foreign and domestic nights spent in commercial accommodation by month in the tourism region of Lake Balaton (nights, thousands)

Forrás: KSH (2022/a) adatai alapján saját szerkesztés

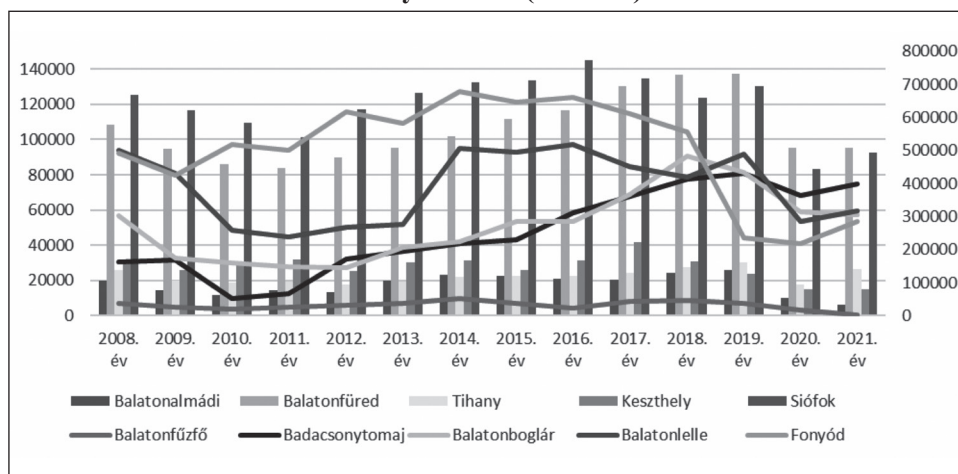
A csökkenő tendencia napjainkban sem változott: 2018-ban a külföldi vendégéjszakák az összes kereslet egyharmadát, míg 2022-ben egynegyedét tették ki a kereskedelmi szálláshelyeken.³⁵ 2020 óta már a hazai kereslet 50%-át se éri el a külföldi érték.³⁶ 2023 első félévében nőtt a nemzetközi vendégéjszakák száma, míg a belföldi turizmus mértéke csökkent a Balaton régiójában: összesen közel 134.000 éjszakával kevesebbet töltöttek el a turisták a térségben, mint 2022 első hat hónapjában. Ez 5.2%-os csökkenést jelentett az első félévben.³⁷ Mint azt korábban említettem, az 1990-es évek fejlesztési tervei is felhívták már a figyelmet a szezonális problémájára, amely még napjainkban is meghatározó tulajdonsága a keresletnek, amelyet a 2. ábra adatsorai is bizonyítanak.³⁸

Tekintsük meg a vizsgált települések vendégforgalom-változását is! A 3. ábra bal oldali tengelye mutatja a vonaldiagrammal ábrázolt, kisebb forgalmú települések turisztikai keresletét, míg a jobb oldali tengely az oszlopokkal jelölt városok vendégéjszaka számát mutatja. Látható, hogy a 2008-2009-es gazdasági válság után visszaesés mutatkozott a vendégforgalomban, majd 2011-12-től kezdődően újra nőtt a turisták által a régióban eltöltött éjszakák száma. A 2010-es évek végén, főleg 2020-tól (COVID) újra csökkenő tendencia kezdődött.³⁹ Érdeemes lehet majd megvizsgálni, hogy 2023-ban hogyan alakulnak a település szintű adatok: tud-e

újra nőni a vendégéjszakák száma, hiszen újból szabaddá vált a nemzetközi utazás, vagy éppen emiatt csökken annyira a hazai forgalom (mert a magyar turisták is inkább külföldre vágnak a bezártság éveitől), hogy azt az esetlegesen emelkedő külföldi vendégéjszaka számok nem fogják tudni pótolni. A fentebb már említett, idei első félévre vonatkozó adatok az utóbbira engednek következtetni.

3. ábra: Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken a vizsgált városokban (db)

Figure 3: Number of nights spent in commercial accommodation in the surveyed cities (number)

Forrás: KSH (2022/b) adatai alapján saját szerkesztés

5. A balatoni lakosság változása 1990 után

Magyarország lakossága 1980 óta folyamatosan csökken, s ez alól a balatoni települések sem vonhatták ki magukat. Az összes Balaton-parti település népességének vizsgálata nem lehet célom, ezért a 4500 főnél nagyobb parti városokat, illetve a 4500 főt nem meghaladó, de a turizmus szempontjából jelentősebb községeket vonom be a kutatásba. Így a változásokat a déli parton Siófok, Fonyód, Balatonboglár és Balatonlelle, az északi oldalon Keszthely, Badacsonytomaj, Balatonalmádi, Balatonfüred, Balatonfüzfő és Tihany esetében vizsgálom. (5. táblázat) Látható, hogy a legtöbb balatoni település lakossága 1990 után csökkenésnek indult, de azt követően több esetben is emelkedés ment végbe. Az utolsó két népszámlálás adatai alapján négy kivétellel (Balatonboglár, Balatonlelle, Keszthely, Siófok) nőtt a népesség a vizsgált helységeken. A Balaton régiója azon néhány térség közé tartozik, ahol átlagosan nőtt a népesség az elmúlt 11 évben.⁴⁰

5. táblázat: A települések lakosságának változása 1990 és 2023 között
Table 5: The changes of the population of settlements between 1990 and 2023

	1990	2001	2011	2023	változás (100% - 1990)	változás (100% - 2011)
Badacsonytomaj	2547	2257	2135	2186	0,858265	1,023888
Balatonalmádi	8339	8055	8522	10226	1,226286	1,199953
Balatonboglár	6202	5928	5736	5628	0,907449	0,981172
Balatonfüred	13520	12956	12979	13258	0,980621	1,021496
Balatonfüzfő	4733	4271	4225	4537	0,958589	1,073846
Balatonlelle	4832	4935	5217	4946	1,023593	0,948054
Fonyód	5184	5055	4793	5209	1,004823	1,086793
Keszthely	22234	22388	20619	18563	0,834893	0,900286
Siófok	22627	22684	25045	24761	1,094312	0,98866
Tihany	1493	1452	1368	1370	0,917616	1,001462

Forrás: KSH (2023/b) és CityPopulation (2023) adatai alapján saját szerkesztés

Lényeges, hogy míg az országos népesség 2011 és 2022 között csökkent, addig az északnyugat-magyarországi országrész és Budapest agglomerációja mellett a Balaton régiója is növekedést mutat a lakosságszámot tekintve. Ám ha a rendszerváltás óta eltelt három évtizedet egyben vizsgáljuk, akkor néhány kivételtől eltekintve (Balatonalmádi, Balatonlelle, Fonyód és Siófok) a balatoni desztinációban is csökkenő népességet láthatunk.⁴¹

Összegzés

1990 után a balatoni turizmus jelentősen megváltozott. A rendszerváltás idejében a Balaton turizmusában prioritást élvezett a tó megmentése, mert a tömegturizmus évei alatt olyan szintű vízminőségromlás ment végbe, amely megállítása nélkül a tó napjainkban már lehet nem is létezne. Így az intézményi rendszer kialakítása mellett az első intézkedések környezetvédelmi szempontok alapján történtek. Majd a 2000-es évekre sikerült helyreállítani a Balaton vízminőségét, így már más jellegű fejlesztési célok is megjelentek a tervekben. Azonban ha végignézzük a vizsgált 30 év fejlesztési stratégiáit, akkor elmondhatjuk, hogy számos intézkedés évtizedekig benne maradt a rendszerben, azaz megoldásuk a kitűzött célidőszakban nem sikerült vagy csak részben. A szinte már átlagosnak tekinthető, elvárt intézkedések, mint vízszintszabályozás, szennyvíz- és csapadékvíz-elvezető rendszerek kiépítése, hulladékgazdálkodás megoldása mellett az elmúlt két periódusban már olyan fenntartható célok is megjelentek a tervekben, mint alterna-

tív energiaforrások használata, illetve az ezzel összefüggő elektromos közlekedés meghonosítása a Balaton Régióban (mint pilot-projekt).

A fenntartható fejlődés, fejlesztések az 1990-es évek terveiben még nem szerepelt konkrét megfogalmazásban, de már ekkor is voltak erre való törekvések. A 2000-es évek elejétől azonban tudatosan beépítették, sőt a 2014-2030-as hosszú távú koncepcióban a „Fenntarthatóság” a stratégia négy alappilléreinek egyike. Tehát elméletben fontos szerepet játszik a természeti környezet szempontjait is figyelembe vevő fejlesztés, de még kérdéses, hogy a gyakorlatban ezekből a tervek közül mennyi valósul meg, és mikor fogjuk elérni azt az állapotot, amikor már nem a megfelelő csatornahálózat kialakítása, újabb települések bekapcsolása fogja jelenteni a környezetbarát és fenntartható fejlődést.

A tömegturizmus okozta környezeti károk helyreállítása után az épített környezet is egyre nagyobb hangsúlyt kapott a stratégiákban. A 2000-es évektől elkezdtek a térségben olyan infrastrukturális fejlesztéseket lefolytatni, amelyek lehetővé tették egy új típusú turizmus kialakítását. A desztináció elérhetősége, illetve a belső közlekedése is jelentős mértékben javult az elmúlt három évtizedben. A szocialista kempingeket, alacsony színvonalú szálláshelyeket ma már felváltják a modern magán szálláshelyek és a 3, 4 vagy 5 csillagos szállodák a régióban. A térség fejlődését bizonyítja, hogy a 2022-es census alapján azon kevés hazai térségbe tartozik, ahol nőtt a lakosság. De átlagosan még így is kevesebben laknak a tó körül, mint a rendszerváltáskor.

Csökkenett a külföldi turisták száma, illetve az összes vendégéjszaka szám is alacsonyabb a tömegturizmus éveihez képest. A fejlődések ellenére még mindig vannak a régióban évtizedek óta fennálló, megoldásra váró problémák, mint például a turisztikai szezonális. Összességében a jövőben érdemes lehet megvizsgálni azokat a tényezőket, amelyek a mai Balaton turisztikai keresletének csökkenéséhez vezethetnek.

JEGYZETEK / NOTES

- 1 Wilhelm – Kaposi (2024) alapján
- 2 Rátz (1999) alapján
- 3 Kaposi (2020) alapján
- 4 Wilhelm (2021) alapján
- 5 Lengyel (1994/b): 20. o.
- 6 Lengyel (1994/a) alapján
- 7 Buday-Sántha (2007) alapján
- 8 Lengyel (1994/a) alapján
- 9 Lengyel (1994/a) alapján
- 10 Lengyel (1994/b) alapján
- 11 Buday-Sántha (2007) alapján
- 12 Balaton Fejlesztési Tanács (2001) alapján
- 13 Buday-Sántha (2007) alapján
- 14 Buday-Sántha (2007) alapján
- 15 Balaton Fejlesztési Tanács (2001) alapján
- 16 Balaton Fejlesztési Tanács (2005) alapján
- 17 Balaton Fejlesztési Tanács (2005): 5. o.
- 18 Buday-Sántha (2007) alapján
- 19 Balaton Fejlesztési Tanács (2014/c) alapján
- 20 Balaton Fejlesztési Tanács (2014/b) alapján
- 21 Balaton Fejlesztési Tanács (2021/b) alapján
- 22 Balaton Fejlesztési Tanács (2021/a) alapján
- 23 Balaton Fejlesztési Tanács (2014/a) alapján
- 24 Lengyel (1995) alapján
- 25 Buday-Sántha (2007) alapján
- 26 F&B Consulting Bt. (2007) alapján
- 27 Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. (2015) alapján
- 28 Wilhelm – Kaposi (2024) alapján
- 29 Balaton Fejlesztési Tanács (2014) alapján
- 30 Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. (2021) alapján
- 31 Balaton Fejlesztési Tanács (2021/a) alapján
- 32 Wilhelm (2023): 104. o.
- 33 Booking.com (2023) alapján
- 34 Buday-Sántha (2007): 82. o.
- 35 KSH (2022/a) alapján

- 36 KSH (2022/b) alapján
37 KSH (2023/a) alapján
38 Wilhelm (2023): 99. o.
39 KSH (2022/b) alapján
40 Wilhelm – Kaposi (2024) alapján
41 KSH (2023/b) alapján

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Balaton Fejlesztési Tanács (2001):** Balaton Régió stratégiai fejlesztési programja. 2002-2006. év. Letöltve: https://www.balatonregion.hu/msite/190/strat_fejl_program_2002_2006-131.pdf 2023.12.10.
- Balaton Fejlesztési Tanács (2005):** Balaton Régió Fejlesztési Stratégiája 2007-2013. Letöltve: <https://docplayer.hu/17645989-Balaton-regio-fejlesztési-strategiaja.html> 2023.12.10.
- Balaton Fejlesztési Tanács (2014/a):** A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Konceptiója. 2014 – 2030. Helyzetelemzés. Letöltve: https://www.balatonregion.hu/msite/190/2020/11/2np_1_melleklet_helyzetelemzes.pdf 2023.12.10.
- Balaton Fejlesztési Tanács (2014/b):** Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja. Stratégiai program. III. Kötet. Letöltve: https://www.balatonregion.hu/msite/190/balaton_strategia_2014_10_30-1133.pdf 2023.12.10.
- Balaton Fejlesztési Tanács (2014/c):** Balaton Kiemelt Térség. Konceptió, Stratégia és Operatív Program. Stratégiai környezeti vizsgálat. Letöltve: https://www.balatonregion.hu/msite/190/strategiaikornyezeti vizsgalat_egyezettetesre_20140909-1136-1.pdf 2023.12.10.
- Balaton Fejlesztési Tanács (2021/a):** Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja. III. Kötet. Stratégiai program 2021-2027. Letöltve: https://www.balatonregion.hu/msite/190/balaton_kiemelt_terseg_strategiai_program_2021-2027.pdf 2023.12.10.
- Balaton Fejlesztési Tanács (2021/b):** Balaton Kiemelt Térség. Konceptió, Stratégia és Operatív Program. Stratégiai környezeti vizsgálat. Letöltve: https://www.balatonregion.hu/msite/190/2021/09/Balaton_SKV_2021_27_Vegleges.pdf 2023.12.10.
- Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. (2015):** A Balaton nagytertség közlekedésfejlesztési stratégiája. A megvalósítás aktuális kérdései. Siófok: Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft.
- Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. (2021):** Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja. III. Kötet. Stratégiai program 2021 – 2027. Siófok: Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft.
- Booking.com (2023):** Szállások. Letöltve: <https://www.booking.com/> 2023.08.08.
- Buday-Sántha Attila (2007):** A Balaton-régió fejlesztése. Development Issues of the Balaton Region. Budapest: Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt. 204. o.

- CityPopulation (2023):** Hungary. Letöltve: <https://www.citypopulation.de/en/hungary/2023.08.02>.
- F&B Consulting Bt. (2007):** A Balaton nagytérség közlekedésfejlesztési stratégiája. Megvalósíthatósági tanulmány. Letöltve: <http://www.terport.hu/kiemelt-tersegek/balaton/agazati-tervek.html> 2023.07.31.
- Kaposi Zoltán (2020):** A magyar gazdaság változásai a rendszerváltás utáni két évtizedben (1990–2010). Pécs: PTE KTK
- KSH (2022/a):** A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött külföldi és belföld vendégéjszák turisztikai régióként havonta, évkezdettől kumulált. Letöltve: https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0057.html 2023.08.03.
- KSH (2022/b):** Kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma. Letöltve: <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> 2023.08.01.
- KSH (2023/a):** A turisztikai szálláshelyeken eltöltött külföldi és belföldi vendégéjszák turisztikai régióként havonta. Letöltve: https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0075.html 2023.08.04.
- KSH (2023/b):** Népszámlálás 2022. Előzetes adatok. A népesség és a lakások főbb jellemzői (országos és területi adatok). Letöltve: <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/elozetes-adatok-2/kiadvany/> 2023.08.03.
- Lengyel Márton (1994/a):** A Balaton Turizmus Fejlesztési Konceptiója. II. A tó teherbíró képessége, a turizmus előnyei és hátrányai. Kereskedelmi Szemle, 35. évf. 6. sz. 25–32. o.
- Lengyel Márton (1994/b):** A Balaton Turizmus Fejlesztési Konceptiója. III. A megvalósítás feltételei. Kereskedelmi Szemle, 35. évf. 7. sz. 20–28. o.
- Lengyel Márton (1995):** A balatoni turizmus fejlesztési koncepciója. Budapest: KIT
- Rátz Tamara (1999):** A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. (PhD-disszertáció). Budapest: BKE. Letöltve: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/206/1/ratz_tamara.pdf 2023.08.07.
- Wilhelm Réka (2021):** Se veled, se nélküled. Balatonlelle és Balatonboglár hosszútávú fejlődése. In: Úton a jövőbe. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, 69-84.
- Wilhelm Réka (2023):** A balatoni szezonális mértéke és mérséklése Balatonboglár és Balatonlelle példáján. Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok, 8. évf. 2. sz. 96-110.
- Wilhelm Réka – Kaposi Zoltán (2024):** After Mass Tourism... The Transformation of Tourism at Lake Balaton in the Last Thirty Years. In: ICEI. Osmá međunarodna naučna konferencija Ekonomija integracija. Tuzla, 2023. (Megjelenés alatt.)